

Mellette a „reguláris” színpadon is elemi tehetségű Péterfy Bori Elektrájára tulajdonképpen az új Oresztészre fentebb felsorolt jelzők is alkalmazhatók, de ehhez az elfojtott vágyak emésztette konok szűznek az a démoni, eszelős racionalizmusa társul, amely Ulrikéra is csakúgy jellemző volt, mint mostanság... Nos, én sem szeretem, ha perbe fognak.

És Udvaros Dorottya... A huszonhat évvel ezelőtti Hermioné ma már nem lehet bimbózó ifjú szépség, de Helenéből is csak a finálé után lesz istennő (bizony hígul az Olümposz), addig szerencsére ő is öregszik; ám a díva villódzó, ezerarcú lénye, hódító színpadi jelenléte és nem utolsósorban most is gyönyörűséges idomai emblematikussá emelik.

Püladészt, aki egy másik antik tragédiában néma szereplő, Euripidész, akárcsak többi szólóját, komplex, jellemmel, önálló arculattal, célokkal és igényekkel felruházott drámai figurává teszi, és László Zsolt egy személyes világ mélyáramlataivá duzzaszt minden lehetőségét.

A sztárparádén ezúttal kevésbé csillog Garas Dezső (Tündaréosz), szerintem azért, mert Garasból nem lett öreg karakterszínész, hanem megmaradt „csak úgy” karakterszínésznek, és a totyakosság – plusz bot, ősz haj, ősz szakáll – nemigen illik hozzá.

Tompos Kátya bárkabeli Katyerinaként többet ígért, mint amennyit most Hermionéként mutat; Alföldit talán kifárasztotta a sok *monstre sacré*-val való művészi viaskodás, és rá már nem jutott energiája. Blaskó Pétert (Hírnök), jelentem, kenetteljesnek és lamentálónak éreztem, de ezt nem részletezem, mert én is drámai helyzetben vagyok: magam előtt sem szeretnék a célzatosság vagy az elfogultság látszatába esni. Kicsit úgy vagyok vele, mint Klaus-Jürgen Wussow-val, *A kli-nika* parádés Brinkmann főorvosával Claus Peymann,

aki egyszer azt nyilatkozta, azért nem oszt szerepet a népszerű és jeles színészre, mert nem tudja másként, mint fehér köpenyben elképzelni. Igaz, mint minden hasonlat, ez is sántít, mivel a Nemzeti Színház művésze nem fikciós, hanem élet-szereppel forrt – számomra – össze.

Igaz is: itt volna még az anyajog meg az apajog kibékíthetetlen konfliktusa, amiről a marxizmus klasszikusai és nyomukban George Thompson (*Aiszkhülosz és Athén*) oly ékesszólóan írtak... Nos, ez olyan, mint Shakespeare-nél a feudális anarchia vagy Beaumarchais-nál a feltörekvő polgárság. Eb, akinek hiányzik. Fogadnék, hogy már az antik mestert sem izgatta.

Egyebekben örüljön, aki a félig tele pohárban hisz: akár a hetvenes–nyolcvanas években, *recrudescunt*: ismét megzendülnek a klasszikusok. Ilyen szerencsés világban élünk.

EURIPIDÉSZ: ORESZTÉSZ (Nemzeti Színház)

Új fordítás: Karsai György/Térey János. **Díszlet:** Menczel Róbert. **Jelmez:** Gyarmathy Ágnes. **Dramaturg:** Vörös Róbert, Perczel Enikő. **Koreográfia:** Gergye Krisztián. **A rendező munkatársa:** Bencze Zsuzsa, Kolics Ágota. **Rendező:** Alföldi Róbert. **Szereplők:** Péterfy Bori, Udvaros Dorottya, Rába Roland, Cserhalmi György m. v., Garas Dezső, László Zsolt, Blaskó Péter, Tompos Kátya, Kulka János, Földi Ádám, Nagy Mari, Csoma Judit, Murányi Tünde, Szalay Marianna, Gerlits Réka, valamint a Színház- és Filmművészeti Egyetem harmadéves hallgatói.

Sz. Deme László

Így jár a világ

EDWARD BOND: KÉTEZERHETVENHÉT

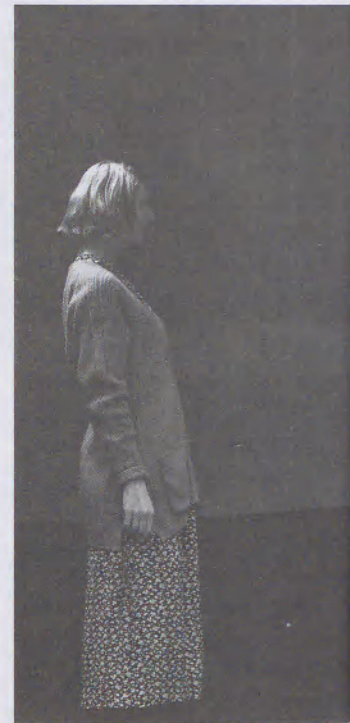
Mit hoznak a következő évtizedek? Milyen lesz az élet 2077-ben? A Katona József Színház Thomas Edward Bond három egyfelvonásosából gyúrt jövőképet. A radikális műveiről elhíresült brit szerző nem csak színháztörténeti figura. Talán Brookhoz lehetne hasonlítani: hetven fölött is alkot, energikus és nyughatatlan elmével rója a sorokat, színre kerülő három darabja az ezredforduló után született. Meglehető pesszimizmussal rajzolja fel bennük, mi vár az emberi létre, s az a legriasztóbb, hogy bár borzasztó nagy for-

dulat lenne az emberiség számára, mégis akár holnap ebbe az irányba fordulhat a civilizáció. Bond minden helyzete fikció, még sincs bennük semmi sci-fibe illően rendkívüli vagy elképzelhetetlen: a világvégjáték ördögien emberre szabott.

Leginkább a *Ki jön a házamba?* című darabban érezni ezt; itt eltörölték a múltat, mert hedonisztikus önpusztításba torkollt a jóléti társadalom, s helyette központilag szabályozott szürkeséget vezettek be. Bepillantunk egy rendszerhű pár életébe, amelyet a nő

BALRA: Mészáros Béla
(Billy) a Székben

JOBBRA: Rezes Judit
(Katherine), Keresztes Tamás
(Grit) és Lengyel Ferenc
(Jams) a Ki jön a házamba?
című darabban

betoppanó öccse kavarr fel, pedig már megsemmisítettek öcs-funkcióját. De a sivárságban, ahol egy kép kiszögelése bűnözés, ahol egyenletek és egyenbútorok közt kell az egyenembereknek tengetniük egyennapjakat, mégis csodálatosan abszurd házastársi civódás születik olyan csip-csup apróságokból, mint hogy melyik szék kié, ki rúgta a másik cipőjét a szoba közepére stb. Borzasztóan groteszk és ragyogó megfigyelés, hogy az alapvető emberi még a világ végén, még egy totalitárius hatalom alattvalóiból sem veszhet ki.

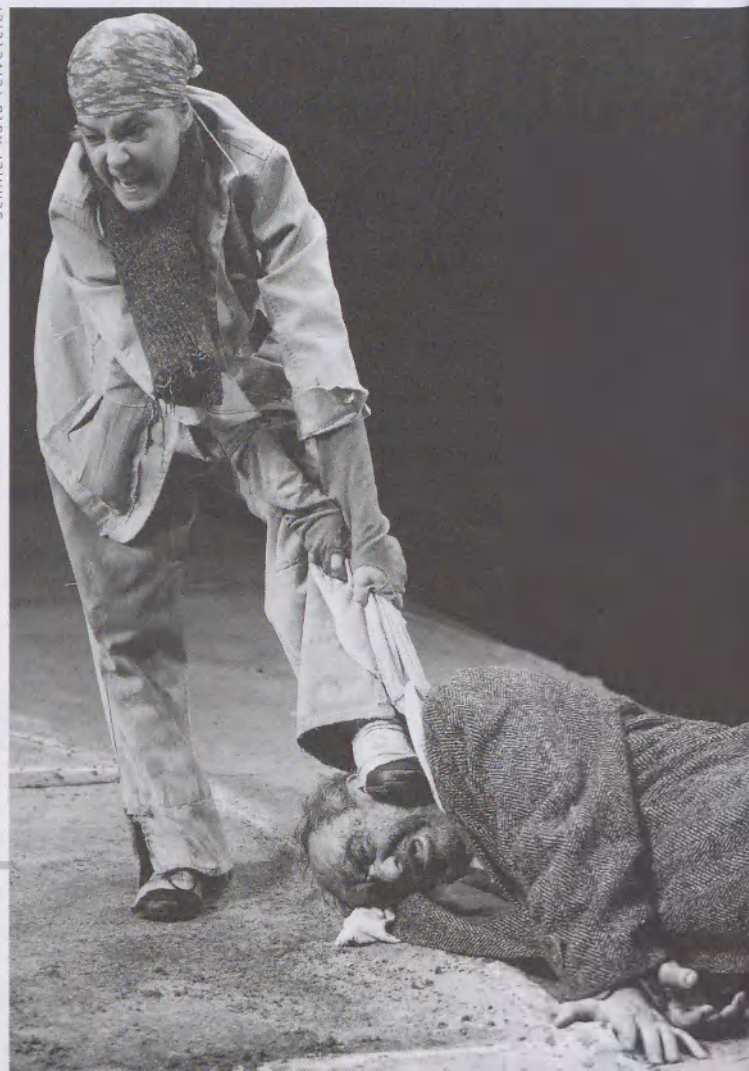
Bradbury és Orwell vízióihoz hasonló miliót idéz a *Szék* túlszabályozott világa is, amelyben egy asszony éldegél felnőttkorában is rajzolgató fiával. Egyedüli szórakozásuk, hogy retteggve kémleljék kis lakásuk függönnyel takart ablakából a buszmegállót, ahol aznap egy katona vár egy ismerős „kísérettessel” a börtönbe tartó buszra. A nő, valami megmagyarázhatatlan vonzódásból, levisz nekik egy széket, persze balhé lesz belőle, amit vizsgálat követ. Ezzel viszont a lakás titka kerül veszélybe, ugyanis a nő valaha az utcán találta a fiút, és nem szolgáltatta be a hatóságoknak. Ő öngyilkos lesz, a fiú pedig életében első ízben hagyja el a lakást, ha úgy tetszik, megteszi kezdő lépését a felnőtté váláshoz, ami azonban lehetetlen: hamarosan a militarizált külvilág áldozatává válik.

A harmadik, *Emberek* című dráma már túllép a konkretizált társadalmi viszonyokon, és beckettibb világot idéz. Négy alak bolyong valami elpusztított tájon határozott cél és értelem nélkül, az örület határán. Nyomasztja őket a múlt, skizofrén állapotban tengődnek, s lassan kirajzolódó személyes történeteikből egy világvége képe születik meg, ahol egy seblázás félholt, egy alvó bolond, egy nevet vesztett katona és egy fosztogató nő próbál egymás fölé kerekedni, miközben egymáshoz való viszonyaik az egymástól való függőséget is sejtetik.

A három egyfelvonásos egyben is megállná a helyét, össze is fűzi őket a riadalmas háttér, a bürokratizált ka-

tonai nyomás, amely a rendszer kiszolgálóira és leigázottjaira egyforma súllyal nehezedik, s amelyben mintha mindenki valamiféle „hallucinációban” létezne. A gumiszobává csupasztított világ nyelvi megfelelőjét érezni Bond precíz és steril mondatfűzéseiben, amelyekben takarékos mondatokkal érint-

Schiller Kata felvételei

Fullajtár Andrea (Lambeth) és
Bezerédi Zoltán (Postern) az Emberekben

keznek ennek a steril és szabályozott világnak a lakói. Nincs cicoma, nincs körítés, gazdaságos és célszerű kifejezések vannak, s ha valamit homály fedne, az is brutálisan oszlik fel. Upor László fordítása gördülékeny, tömör és nagyon kifejező, főként a poétikus felvillanásoknál, a szikár párbeszédéből kikandikáló fabulákban. Bond, bölcs történetmondóhoz hűen, minduntalan meséket kódol

ugyanis a szövegbe, s a fiú rajzának története, Jams szolgálatos élményei, az öcs álma vagy a világvégi beszámolók mintha a jövő mitológiáját alapoznák meg, s ettől mind a három szöveg leheletnyit sejtelmes, kissé elemelt hangot üt meg.

Zsámbéki Gábor rendezése finoman szövi tovább a hálót a darabok köré. A szereposztás továbbviszi azoknak az alakoknak a történetét, akiké továbbvihető. Így lesz a *Szék* kiskatonája, Hajduk Károly a nevét kereső Valaki is az *Emberekben*, és így láthatjuk a *Szék* vizsgálatot lefolytató bürokratájának, Rezes Judit figurájának fagyos magánéletét is, a *Ki jön a házamba?* feleségeként. A három darab egymás mellé szerkesztése a jövő panorámáját adja, és végigvezet egy folyamaton is. A *Székben* az utópikus berendezkedést a megszorítottak szemszögéből látjuk, ezt váltják a *Ki jön a házamba?* rendszerhű embereinek viszonyai. Végül az *Emberekben* a rendszernek már csak maradványai tűnnek fel a mondabeli, lepusztult tájon, ez már a végállapot. Világos szerkesztés, ámbár kissé elnyúlik az este, talán a most debütáló, új dramaturg, Várady Zsuzsa feszesebbre is húzhatta volna a darabokat, amennyiben erre egyáltalán volt lehetősége, és nem volt rákényszerítve az irodalmi szöveg hű követésére.

Bár Sárly László a díszletváltásokhoz derűs gyermekdalokat szerkesztett, a színpadkép mindvégig nyomasztó, utópisztikus víziót teremt Szabó C. Mária kortalan ruháival és Khell Csörsz tereivel. Elszürkült, elmosott pasztellszínek, semleges formák uralják a színpadot. (Az *Emberek* lapályai Zsámbéki *Macbeth*-jének játékterét idézik, ahogy a feltűnő militarista figurák és a hozzájuk törleszkedő civilek is párhuzamot sejtetnek a két világ között.) Az utópisztikus környezet szereplői is megfáradtak, kiürültek, elmosottak. Minden alak kicsit lebegős, lézengő, egészen pontosan kifejezve az állapotot, amiben létezni lehet ilyen körülmények között. A nyomasztó egyhangúságból azután dermesztő képek és arcok villannak elő. Sokkoló, ahogy elének kerül a *Székben* Olsavszky Éva remegő, megnyomorított Fogolyként, összetépett hálóingben, vértől maszatosan, a végelgyengülés végső fázisában, mikor a szemekben már nem csillog az értelem. Ahogy Bodnár Erika Alice-ként ráncolja a homlokát, és erőlteti az agyát, hogy kiutat találjon a vizsgálat csávájából, és hidegen tárgyal a fiával, miközben már tudja, hogy öngyilkos lesz. Ahogy Mészáros Béla megtermett, ártatlan férfigyermeke az ajtóba állított ebédlőasztalon rajzolja igyekezettel a fölé lógó Alice hulláját. Vagy az *Emberekben*, mikor Posternként Bezerédi Zoltán a szájába meg a mellkasán lőtt sebbe tömködi a vérével elkevert földet, amin sokáig hevert öntudatlanul, de most megszólalt benne az életöszön, és keni-keni magát, míg úgy nem néz ki, mint valami háborodott, szemforgató disznó. Ahogy Fodor Tamás Margersona megkergülten járkal körbe-körbe az örültek észveszejtő koreográfiája szerint, és időről időre felgajdul. Fullajtár Andrea, ahogy sunyi nőstény tigrisként lesi a haladkló Posternt, összekuporodva, de ugrásra készen, megfeszített combizmokkal, hogy mikor vetheti rá magát, mikor szedheti már le a kabátját a nála gyengébb nyomorultról. Ahogy Hajduk Károly szelíd és nyílt tekintetű Valakijének akkor jut eszébe a neve és múltja, amikor fegyvert szegeznek rá, s ahogy megleli milicista identitását, természete azonnal igazodik is hozzá. Hihetetlenül pontos a színészi játék. A *Ki jön a házamba?* abszurditása pedig pompás. Rezes Judit Katherine-je elborzasztó természetességgel működik az elszürkült milióban, mint valami robotasszony bámul maga elé és áll fel, és néz ki a folyosóra, ki kopogott. Lengyel Ferenc konok Jamsa pedig mániákusan aggatja vállfára a zubbonyát, amint hazaér. Pillanatok alatt teremtik elének a jövőbeni házastársi viszony mindennapi huzakodásait. Hozzájuk társul még Gritként Keresztes Tamás, s a trió bohózatot játszik, miközben mögöttük ott tornyosul egy rettenetesen nyugtalanító világ. Fergetes és torokszorító: a világ abszurditása a jövőben is elének szerepet játszik.

EDWARD BOND: KÉTEZERHETVENHÉT
(Egyfelvonásosok) (Katona József Színház, Kamra)

Fordította: Upor László. **Díszlet:** Khell Csörsz m. v. **Jelmez:** Szabó C. Mária m. v. **Dramaturg:** Várady Zsuzsa. **Zenei munkatárs:** Sárly László. **Rendező:** Zsámbéki Gábor.

SZÉK

Szereplők: Bodnár Erika, Mészáros Béla, Hajduk Károly, Olsavszky Éva, Rezes Judit.

KI JÖN A HÁZAMBA?

Szereplők: Lengyel Ferenc, Rezes Judit, Keresztes Tamás.

EMBEREK

Szereplők: Bezerédi Zoltán, Fullajtár Andrea, Fodor Tamás m. v., Hajduk Károly